

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celipoli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 17.

V Ljubljani, 1. septembra 1876.

Tečaj XVI.

Pripravljavna pot v zemljepisje in zgodovino.

(Dalej.)

Pitome rastline, ki jih pri nas na Kranjskem in sploh v Avstriji sade po njivah, travnikih in vertovih, razdeljujemo glede na njihovo korist tako-le: 1. Rastline, kojih sad je ljudem in živalim v hrano. Te so, ali žita, ta so enoletne trave, katerih seme daje veliko moke, in iz katerih človek poglavitno pripravlja svoj kruh, kakor: pšenica, reč, ječmen, oves. Njih prvotna domovina je menda Srednja Azija. Ali pa je sočivje, kakor: grah, leča, fižol, njih zernje je tudi močnato in je človeku v zdravo hrano. Berž kone je sočivje prišlo iz juga, pa je sedaj povsod, kjer se zemlja obdeljuje; ali je drevje in germovje, ki ima jedljivi sad (ovočje). Le malo jih je bilo od nekđaj pri nas, na pr. ternjolica, maline i. t. d. Žlahnejše ovočno drevje so od nekđaj zasadili iz Azije najprej na Gerško, Talijansko in Španjsko, odtod še-le počasi k nam. Jabelka, hruške, češnje rastejo povsod na Kranjskem, v Lipavi že tudi fige in mandelni. Vinska terta raste po solčnih goricač na Dolenjskem, v Lipavi jo pa imajo tudi sem in tje po dolinah.

2. Rastline, kojih steblo, perje in cvetje je vžitno ljudem in živalim. To je ali razna zelenjav, kakor: spinača, salata, špargel, vohrovč, zelje in veliko drugih vertnih rastlin; ali pa je kerma za živino. Rastline za kermo ali imajo bilke, to so trave, ali pa imajo steblo (štiblo) kakor detelja in druge rastline po travnikih, ki ne spadajo med trave.

3. Rastline, katere prideljujemo zarad užitne korenine. Nekatere so bile baje od nekđaj pri nas udomaćene, kakor na pr. repa, redkev; druge so prišle iz tujih krajev k nam. Izmed poslednjih je najimenit-

nejši korun ali podzemljice; domovina jim je Amerika, od tod jih je France Drake zasadil v Evropo. Še le pretečenega stoletja so začeli na Kranjskem krompir pridelavati. Rekli so, odsihmal ne bo več lakote, ako žito ne bode plenjalo, bomo pa več krompirja sadili, a l. 1846 je skoraj po vsej Evropi krompir začel gniti.

4. Rastline, iz katerih zernja se pripravlja olje, na pr. lan, ogeršica. Iz žira, tikvenih pešček, iz mandelnov se dela olje.

5. Rastline, s katerimi se barva, na pr. brošč, ki daje rudečo barvo, i. dr.

6. Rastline, katerih vlakno rabimo za obleko, kakor n. pr. konoplja, lan i. dr.

7. Rastline, ki so za zdravila in dišavo, na pr. žafran, janež, kumena, goršica, hmelj, i. dr.

8. Rastline, katerih cvetje in perje nas kinča in razveseljuje, na pr. lilija, šmarnica, vertnica, rožmarin i. dr. (Dalje prih.)

Valentin Vodnik.

7) **Lublanske Novice** l. 1799 imajo na čelu v 1. listu navadno vošenje novega leta, katero se popravlja v 2. z opombo, da „per vošenju novega leta se je stavlavec v natiskarii zmotil, on je ene napek besede postavil, katire veliko nezastopnost naredé; zatorej moremo danes popraviti, kar je zadnič kriviga.“ In v tretji obliki je vošenje pripisal poznej Vodnik v vezanem tečaju nasproti prvemu, ki se zapored glasijo :

a)	b)	c)
Se vsak veseli	Ob novimu leti	Se noviga leta
Se dobro godi	Se vsak veseli	Vsak veselí :
Dolg' oče živeti?	Dolg' oče živeti	Dolg' hoče živeti?
Vesev naj živí.	Vesel naj živí.	Vesél naj živí.

Nato pripovedujejo Novice vseskozi od vojske, sedaj srečne sedaj nesrečne. L. 23 pišejo na pr.: „Slehera reč ima enkrat en konc, sama stanovitnost ga nima; ona dočaka konc vseh reči. Esterajci so bili dolgo inu več let nesrečni na vojski, al vuner vselej stanovitni v lubezni proti svoji domovini, stanovitni v nadlogah, stanovitni v serčnosti. Sovražnik je menil, de cesarski so stanovitnost zgubili, de pobežé kakor strašlivi zajci; on jih tedaj letas popade, prvič enmalo nazaj podere, misli požreti; al njegova sreča ima enkrat en konc itd. . . Ludem na sveti se permeri, de na en čas oslepé (l. 24). Kaki zmikavt jih premoti, oni mu verjameo, menio per njemu dobiti vso srečo. Tako se je godilo Laham, inu Piemontejcam; ti so na en čas francozam verjeli, jih za odrešenike šteli, mislili skuz francoze dobiti nebesa na zemli. Slepária le en čas